

ОБЛІК ЗАПАСІВ, ЇХ ОЦІНКА ТА МЕТОДИ СПИСАННЯ

Оляднічук Наталія Володимирівна

к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

Анотація: Основною метою утримання запасів підприємства є їх реалізація у майбутньому, розподіл, передача, обмін, споживання, обробка та використання у процесі виробництва. Запаси підприємства мають матеріальну форму, тому їх можна порахувати, виміряти, зважити. Запаси – активи, які в процесі їх використання змінюють свою матеріальну форму, трансформуючись з одного виду в інший (сировина і матеріали на готову продукцію, паливо на роботу машин та механізмів тощо).

Ключові слова: Бухгалтерський облік, оцінка запасів, методи списання запасів.

Забезпечення безперервного виробничого процесу передбачає наявність оборотних активів у матеріальній формі – запасів, зокрема виробничих та малоцінних швидкозношуваних предметів. Запаси визнаються активом, якщо існує імовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена [1]. Запаси – це матеріальні ресурси, які використовуються у виробництві, які повністю переносять свою вартість на вартість виробленої продукції протягом одного операційного циклу та раціональне управління якими є однією з умов ефективного господарювання суб'єкта підприємництва. Відповідно до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів [2] запаси, придбані за плату, оприбутковуються за первісною вартістю, яка складається з витрат, що виникли у зв'язку з придбанням підприємством запасів, зокрема: ціна придбання за вирахуванням знижок відповідно до

договору з постачальником (продавцем) та непрямих податків, крім випадків, якщо податки не відшкодовуються підприємству відповідно до чинного законодавства; суми ввізного мита; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях, втрати і нестачі запасів в межах норм природного убутку, виявлені при оприбуткуванні придбаних запасів, що сталися при їх транспортуванні. В залежності від джерела надходження запасів на підприємство формується їх первісна вартість (рис. 1).

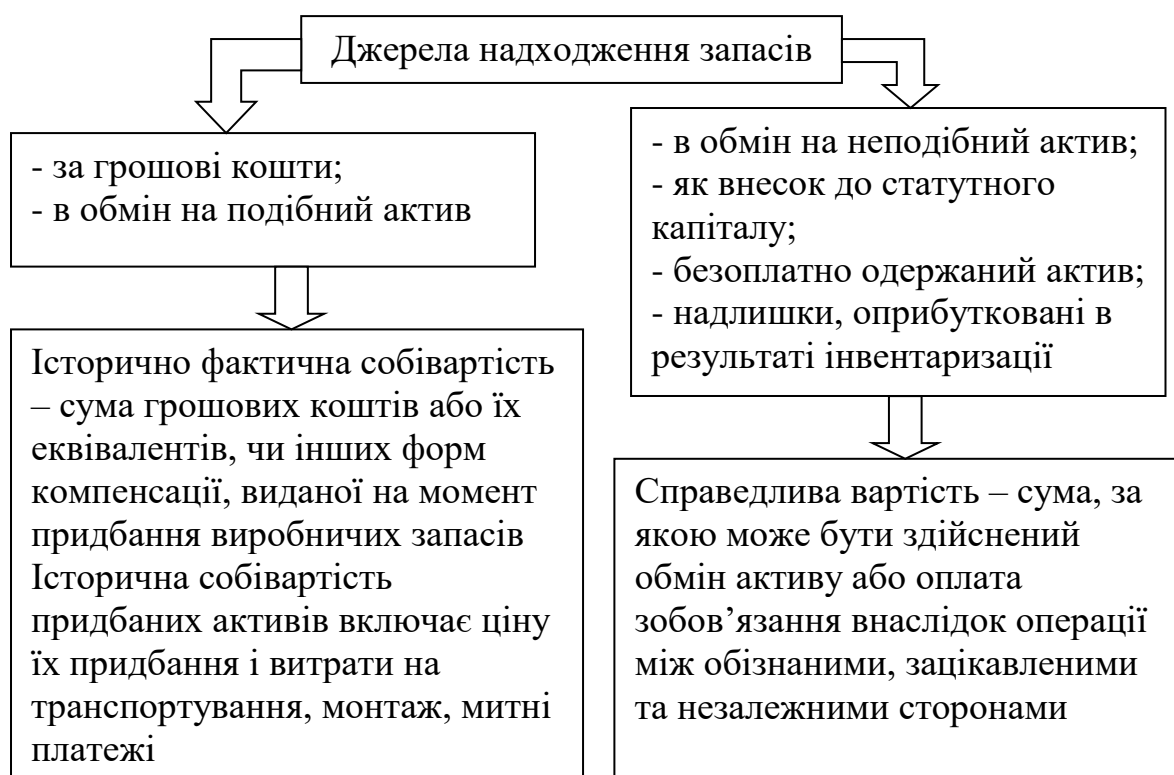


Рис. 1. Формування первісної вартості запасів підприємства

Отже, в залежності від джерела надходження запасів формується їх вартість, якою активи мають бути зараховані на баланс підприємства. Оцінка запасів – це спосіб вираження їх у грошовому вимірнику, тобто процес оцінювання, що полягає у відображенні факту господарської діяльності суб'єкта підприємництва.

Для обліку й узагальнення інформації про придбання, наявність та рух запасів, що обліковуються на балансі підприємства, Планом рахунків

передбачено рахунки 2 класу [3]. Запаси – це ресурси підприємства, які є сукупністю предметів праці й перебувають на підприємстві у вигляді виробничих запасів, поточних біологічних активів, малоцінних швидкозношуваних предметів, готової продукції товарів тощо. Основною складовою запасів будь-якого підприємства, яке здійснює виробничо-господарську діяльність, є виробничі запаси: сировина, матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, тара й тарні матеріали, будівельні матеріали, запасні частини та інші матеріали, що становлять матеріальну основу продукції підприємства, надають їй якісних властивостей, беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу й повністю переносять свою вартість на вартість виробленої готової продукції. Склад і структура виробничих запасів визначається галузевими і технологічними особливостями здійснення господарської діяльності суб'єкта підприємництва.

При відпуску запасів у виробництво, продаж та при іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним з наступних методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів (передбачає рух запасів з моменту їх придбання і до моменту реалізації або виробничого використання за фактичною їх вартістю, яка склалася на момент придбання);
- середньозваженої собівартості (витрачені та реалізовані запаси, а також їх залишок на кінець звітного періоду оцінюється за середніми цінами з урахуванням залишку запасів на початок звітного періоду та їх надходження протягом цього періоду);
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО) (запаси, які придбані першими, відпускаються на виробництво чи реалізацію, тобто списуються за цінами перших надходжень. При цьому залишки запасів на кінець звітного періоду оцінюються за цінами останніх надходжень);
- нормативних затрат (оцінювання запасів, що вибувають за нормативними цінами, які потім коригуються до фактичних цін, тобто оцінка продукції за плановою вартістю, а в кінці звітного періоду доведення її до

фактичного рівня);

➤ ціни продажу (цей метод застосовують підприємства, які мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торгівельної націнки. Собівартість реалізованих товарів дорівнює різниці між реалізаційною вартістю цих товарів і сумою торгівельної націнки).

Для всіх одиниць запасів, що обліковуються на підприємстві і, які мають однакове призначення та однакові умови використання, у бухгалтерському обліку застосовується тільки один із наведених методів, враховуючи переваги і недоліки кожного із них (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги і недоліки методів оцінки запасів

Метод оцінки запасів	Переваги	Недоліки
Ідентифікованої собівартості (окремий облік за кожним видом запасів)	застосовується на підприємствах зі значною номенклатурою та високою вартістю запасів	однакові види запасів обліковуються за різною вартістю
Середньозваженої собівартості (визначення середньої ціни запасів, які вибувають)	чистий прибуток буде мати середнє значення, яке найбільш відповідає фактичному; даний метод полегшує роботу і не вимагає детального обліку руху за кожною одиницею запасів	в період підвищення цін метод призводить до завищення прибутку, в результаті чого сплачується більше податків
Собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО) (запаси, які були придбані першими, першими списують на виробництво)	в період постійного зростання цін метод надає найвищий із можливих рівень чистого доходу	при застосуванні даного методу завищується прибуток, в результаті чого сплачується більше податків
Нормативних затрат (застосування норм витрат на одиницю продукції, робіт, послуг, які встановлені підприємством)	можливість поточного оперативного обліку витрат шляхом обліку відхилень від норм і нормативів	систематичний перегляд норм використання запасів, праці, виробничих потужностей, діючих цін
Ціни продажу (застосування середнього відсотку торгової націнки товарів)	зручний для застосування в роздрібній торгівлі, не потребує складних розрахунків	у балансі відображається продажна вартість товарів за вирахуванням нереалізованої торгової націнки

Правильність вибору методу оцінки запасів прямо та опосередковано впливає на результативність діяльності суб'єкта підприємництва. При виборі методу оцінки запасів необхідно враховувати той факт, що забезпечить достовірне відображення вартості списаних запасів (на виробництво чи при іншому вибутті) та правильність калькулювання собівартості виробленої

продукції і визначення фінансового результату. Обраний метод списання запасів з балансу має бути відображений в обліковій політиці підприємства у вигляді Наказу про облікову політику суб'єкта підприємництва.

Процес придбання та використання запасів підприємства досить складний і багатогранний, оскільки одні й ті ж активи можуть бути використані у різних галузях, підгалузях, виробництвах чи підрозділах. Кожен процес використання запасів має відповідний документальний супровід, що слугує підставою для включення вартості використаних активів у собівартість виготовленої продукції, робіт, послуг (рис. 2).



Рис. 2. Облікова схема документообігу запасів

Недостатньо вирішеним є питання щодо методики розрахунку та включення транспортно-заготівельних витрат до первісної вартості запасів. Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» транспортно-заготівельні витрати відносять на вартість запасів методом прямого розрахунку або методом середнього відсотку. При застосуванні будь-якого із цих методів має місце похибка, тому точно розрахувати суму транспортно-заготівельних витрат є проблематичним.

Також на сьогодні відсутній регламентований порядок бухгалтерського обліку запасів, які певний період з різних причин не використовуються підприємством у виробничо-господарській діяльності. Якщо ж запаси оприбутковані як безоплатно одержані і не використовуються в діяльності підприємства, тобто не несуть майбутніх економічних вигод, а відтак не відповідають характерним критеріям запасів.

Таким чином, обліково-аналітична платформа запасів, зважаючи на сучасні умови господарювання, потребує постійного науково-практичного дослідження, вивчення та удосконалення з метою вироблення оптимальної схеми та єдиної стратегії бухгалтерського обліку, оцінки та практичності методів списання вартості запасів, характерних для підприємств різних форм власності і видів господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999р. № 246. URL: <https://document.vobu.ua/doc/3389> (дата звернення: 12.01.2024).

2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07> (дата звернення: 15.01.2024).

3. План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про його застосування : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999р. № 291. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-rahunkiv.html> (дата звернення: 16.01.2024).